

MÈRITS EXTRAACADÈMICS PER AL NOMENAMENT D'HONORIS CAUSA

Introducció

La finalitat d'aquest document és posar sobre la taula dades significatives per a la decisió sobre la possible consideració de mèrits extraacadèmics en les propostes de concessió de Doctorat d'Honoris Causa en la Universitat de València i la valoració de la possible pertinència de la implantació de mecanismes de votació qualificada en els òrgans que intervenen en el procediment de proposta i nomenament. Es presenten dades i obtingudes de la consulta de les webs de 15 universitats de les principals ciutats espanyoles. En concret, es treballa la definició normativa del doctorat Honoris Causa, alguns exemples de personalitats que obtingueren la distinció i la fórmula de votació esmentada en el procediment.

El document presenta tres punts i un darrer apartat n'extreu algunes conclusions. El primer punt fa referència a la inclusió de mèrits extraacadèmics en la definició de la distinció, en general i, a la importància dels valors socials i culturals en la Universitat de València, en concret. El segon apartat es refereix als Doctors Honoris Causa per mèrits extraacadèmics, en el sistema universitari espanyol. L'apartat tercer tracta la qüestió de la majoria necessària perquè es propose i es nomena un doctor o una doctora Honoris causa.

1. Dels mèrits extraacadèmics en honoris causa

El Real Decreto 99/2011 de 28 de gener, que regula els ensenyaments oficials de doctorat, en la seua disposició addicional tercera, indica:

De acuerdo con lo que establezca su normativa, las universidades podrán nombrar Doctor Honoris Causa a aquellas personas que, en atención a sus excepcionales méritos académicos, científicos o personales sean acreedoras de tal distinción.

En l'article 141 dels estatuts de la Universitat de València, que es refereixen a "mèrits", en general. Per tant, a diferència de l'esmentada normativa estatal, els Estatuts de la Universitat no contenen cap referència a reconeixements honorífics basats en assoliments personals, però tampoc als acadèmics. El mateix paràgraf del decret estatal se cita en l'actual reglament d'Honoris Causa de la Universitat de València, vigent des

de 2013, però en aquest cas sí que hi ha una referència específica a mèrits acadèmics i personals.

Amb tot, la Universitat de València té una dimensió institucional que transcendeix allò específicament acadèmic i allò personal. De fet, el compromís de la Universitat amb els valors socials i culturals es troba en l'origen mateix de la institució, en especial en la seua vinculació amb la societat valenciana. Així queda palès en el preàmbul dels estatuts que, a més, presenta els següents aspectes com a justificació de la necessitat d'elaboració dels estatuts de 1985:

el conreu de l'esperit crític, la contribució a la lliure circulació de les idees, la participació en l'avenç universal de la ciència, l'increment del nivell cultural de la població..., tot això emmarcat en una acció transformadora de la societat que, alhora que hi estimulés objectius de justícia, llibertat i pau, solucionés problemes reals del País Valencià i contribuís al manteniment de la seua identitat lingüística i cultural.

Per altra banda, l'article 4 dels nous Estatuts, en el títol preliminar dedicat a la naturalesa i fins de la universitat, estableix que:

La Universitat de València està al servei del desenvolupament intel·lectual i material dels pobles, del progrés del coneixement, de la pau, de la igualtat entre les dones i els homes i de la defensa ecològica del medi ambient. Les activitats universitàries no han de ser mediatitzades per cap mena de poder social, polític, econòmic o religiós.

El nomenament de Doctorat Honoris Causa té una dimensió pública, més enllà de la pròpia institució i posa sobre la taula un reconeixement d'allò que aquesta considera digne d'honor. De fet, és una de les ocasions en què la premsa es fa ressò d'una decisió o esdeveniment de la Universitat. La importància dels aspectes culturals i socials en la definició de la Universitat de València podria veure's reflectida en explicitar en la normativa que els mèrits no només siguen acadèmics i científics, sinó també culturals i socials. De fet, és una opció que han pres altres universitats, com es pot veure en el següent punt.

2. Honoris Causa per mèrits extraacadèmics

Nombroses universitats espanyoles nomenen com a Doctors Honoris Causa personalitats de rellevància social i cultural adquirida i desenvolupada fora de contextos acadèmics. A continuació es presenta un llistat d'exemples de nomenament, sense ànim d'exhaustivitat, acompanyat dels mèrits a què fa referència la corresponent normativa:

Universitat	Caràcter dels mèrits	Exemples des de 1977
Alacant	Mèrits rellevants o destacables serveis a la Universitat	Eduardo Chillida, Rodrigo Rato (retirat)
Autònoma de Barcelona	Activitat rellevant en el camp de la docència, de la recerca, de la cultura o, "en casos excepcionals, pel seu servei a la societat"	Josep Maria Flotats, Joaquim Maria Puyal, Manuel Vázquez Montalbán
Autònoma de Madrid	Trajectòria acadèmica y personal "de excelencia" y "manifiesta la identificación entre los valores de la persona distingida y los de la propia institución"	Sultan Bin Mohammed Al Qajami
Barcelona	Acadèmic, científic, artístic i cultural	Ferran Adrià, Josep Carreres, Victòria dels Àngels, Antoni Tàpies
Carlos III	Científics, acadèmics o artístics	José Saramago, Ian McEwan, Mario Vargas Llosa
Complutense	Excel·lència de personalitats nacionals o internacionals en camps acadèmic, científic o literari, cultural o social, polític o econòmic	Joan Manel Serrat, Mario Conde (retirat)
EHU / UPV	No s'especifica	Eduardo Chillida
Jaume I	En existència, desenvolupament i progrés de la pròpia Universitat; en terreny científic, tecnològic, cultural o humanístics, amb repercussió en activitats docents i d'investigació de la Universitat Jaume I o en cultura de comarques del Nord de Comunitat Valenciana	Rosa Maria Calaf, Manuel Vicent, Federico Mayor Zaragoza
Miguel Hernández	De reconegut prestigi en les diferents branques del saber, de l'esport o de cooperació o que hagen prestat rellevants serveis a la universitat	Gerardo Díaz Ferran (retirat), Josep Carreres, Federico Mayor Zaragoza, Rosa Maria Calaf, Enrique Dacosta, Ángel Nieto
Politécnica de València	Acadèmic, científic, tecnològic, artístic, cultural, esportiu, tècnic, humanístic o social	Ferran Adrià, Zubin Metha, Amparo Rivelles, Juan Roig, Marcelino Camacho, Nicolás Redondo, Vicente Ferrer, José Saramago, Montserrat Caballé, Adolfo Suarez, Luis García Berlanga, Rafael Alberti, Vicente Enrique Tarancón
Sevilla	Acadèmics, tècnics, científics, artístics, socials o humanístics o tasca per les arts, les ciències, les lletres i la tècnica o en favor de la pròpia universitat	Nelson Mandela, Rigoberta Menchú
Santiago de Compostela	D'investigació, docència, conreu de les arts i les lletres o per activitats amb repercussió notòria i important en el terreny científic, artístic, cultural, tecnològic i social	Raúl Ricardo Alfonsín, Mario Soares, Federico Mayor Zaragoza,
Salamanca	Reconegut prestigi en l'àmbit científic, cultural, professional o personal	Jean Claude Juncker, Miquel Barceló
València	Acadèmics, científics o personals	Iñiqui Gabilondo, Pasqual Sala, Juan Roig
Zaragoza	Investigació, docència, arts i lletres o en activitats científiques, culturals, tècniques o socials de prestigi excepcional i portadores de valors universals	Rigoberta Menchú, Carlos Saura, José Antonio Labordeta

La taula mostra que en tots els casos es valoren els mèrits del camp científic i que la Universitat de València és l'única que els planteja exclusivament en combinació amb els mèrits personals (com es proposa en la normativa estatal). En 12 de les 15 universitats presentades s'afegeixen altre tipus de mèrits als estrictament acadèmics i als personals i 10 remetent al camp cultural o al social. Els mèrits que més es troben són valors culturals i/o humanístics (9 casos), artístics (6 casos) i socials (4 casos).

Per altra banda, el llistat de personalitats investides des de 1977 (42 en total) inclou, entre altres perfils, escriptors, artistes, periodistes, polítics, gastrònoms o economistes. En tres casos (Mario Conde, Gerardo Díaz Ferran i Rodrigo Rato) s'ha retirat el nomenament d'Honoris Causa¹ i, a més d'alguns d'aquests, altres s'han atorgat enmig de controvèrsia social. Per exemple, es poden trobar referències en la premsa a les crítiques a la proposta de Jean Claude Juncker per la Universidad de Salamanca² o de la proposta del Sultan Bin Mohammed Al Qajami, per part de la Universidad Autónoma de Madrid³. Aquest darrer guardó es concedí, tot i les crítiques argumentades, sobretot, des del moviment LGTBI. Altres dos casos sobre els quals hi ha hagut crítiques són els del nomenament de l'empresari Juan Roig⁴ i el del polític Jean Claude Juncker⁵. En aquest últim cas, cinc estudiants interromperen l'acte d'investidura, que fou reprès després de desallotjar-los.

Finalment, cal apuntar que de totes les normatives consultades, només la de la Universitat de València i la de la Universidad de Salamanca fan esment específic a la

¹ En relació al període dictatorial anterior a 1977, algunes universitats havien concedit el doctorat Honoris Causa al dictador Francisco Franco Bahamonde i l'han retirat. La Universidad de Santiago de Compostela ho acordà en 2006 (el tenia des de 1965) i, dos anys més tard, la retirada dels honors fou aprovada en la Universidad de Salamanca (Franco hi era Honoris Causa des de 1954).

² Vegeu <https://www.salamanca24horas.com/texto-diario/mostrar/879643/criticas-propuesta-jean-claude-juncker-como-doctor-honoris-causa-usal>

³ En aquest cas, hi ha notícies de diversos rotatius. Un exemple és la següent: <https://www.lavanguardia.com/vida/20191010/47894592175/critican-a-la-uam-por-investir-honoris-causa-a-un-sultan-de-emiratos-arabes.html>

⁴ Des de la CNT hi va haver crítiques amb l'investidura de 2007, per part de la UPV (<http://cntsovcadiz.blogspot.com/2007/06/sindicatos-de-la-cnt-de-todo-el-estado.html>). El sindicat CGT-PV va criticar l'acord de nomenament de l'empresari per part de la Universitat de València (<https://www.cgtpv.org/comunicats/universitat-de-valencia-marca-blanca-de-mercadona>)-

⁵ A <https://www.laopiniondezamora.es/opinion/2017/11/10/juncker-horroris-causa-neoliberalismo/1043644.html> i <https://www.salamanca24horas.com/texto-diario/mostrar/879643/criticas-propuesta-jean-claude-juncker-como-doctor-honoris-causa-usal>

qüestió de la proporcionalitat de gènere en candidatures. La Universidad de Zaragoza indica, en l'apartat quart de la seua normativa sobre concessió d'Honoris Causa, que s'afavorirà que es premien dones. Per la seua banda, la normativa vigent de la Universitat de València planteja una consideració de proporció de distincions, cada any, quant a gènere. Es pot interpretar que es de contribuir a capgirar una definició social del món acadèmic com a predominantment masculí i de llençar un missatge social en el sentit que el reconeixement del prestigi no és un terreny específicament masculí. En un món patriarcal, les trajectòries de dones tindrien també mèrit afegit.

3. De la majoria necessària per al nomenament d'Honoris causa

Un dels aspectes a tenir en compte és la majoria de vots perquè es duga avant una proposta de Doctorat Honoris Causa. A continuació, es presenta una taula amb dades de diferents universitats:

Universitat	Vots Centre, Dpt o Institut	Vots Consell govern
Alacant	Majoria absoluta	Majoria absoluta
Autònoma de Barcelona	Majoria absoluta	Dos terços favorables, en votació secreta i no més del 10% negatius
Autònoma de Madrid	Tres cinquens vots emesos. Proposta de Claustre amb suport de 30% de membres	Majoria absoluta
Barcelona	Sense determinar	Sense determinar
Carlos III	Sense determinar	Sense determinar
Complutense de Madrid	Sense determinar	Majoria absoluta
EHU / UPV	Majoria absoluta membres	Majoria absoluta membres
Jaume I	Majoria dels membres	Majoria absoluta
Miguel Hernández	Segons reglament de l'òrgan	Sense determinar
Politécnica de València	Dos terços dels membres	Majoria absoluta
Sevilla	Majoria absoluta	Majoria absoluta en Claustre, a proposta del Consell de govern, previ període d'al·legacions a fer per membres d'aquest darrer òrgan
Santiago de Compostela	Majoria absoluta membres	Majoria absoluta i ratificació pel claustre
Salamanca	Preferència per candidatures de més d'un departament i/o Centre. No es determina proporció de vots	Majoria absoluta de vots emesos
València	Majoria absoluta membres	Majoria de vots membres presents amb dret a vot
Zaragoza	Majoria absoluta membres	Majoria absoluta membres

En els casos en què s'indica el procediment, hi ha una certa dispersió. Quant als Departaments, Instituts o Facultats, en 5 casos la proposta ha de ser aprovada per majoria absoluta i en quatre casos es parla "dels membres". En un cas es parla només de "majoria", en un altre de "dos terços dels membres" i en un darrer, de "tres cinquens". En la resta, o bé s'apel·la al reglament específic de l'òrgan o no s'han trobat especificacions. Quant a al votació en Consell de Govern, en general n'hi ha prou amb la majoria absoluta. En un únic cas es parla de "dos terços" i s'esmenta un màxim de vots negatius d'un 10%. En un cas es parla de "vots emesos" i en altre de "membres presents". Finalment, hi ha dues universitats que precisen de ratificació pel Claustre. Val a dir que tres universitats no especifiquen la fórmula de votació.

En general, per tant, es pot dir que es dóna mateix similar a la votació per a la concessió d'Honoris Causa que als que es refereixen a altres tipus d'acords. Cal tenir present, a més, que alguns casos que han resultat controvertits o que han estat objecte de retirada posterior són nomenaments en universitats amb mesures de votació qualificada, com serien els de la Universitat Politècnica de València i la Universidad Complutense de Madrid. Per tant, la forma de votació no sempre evita la controvèrsia.

Conclusions

Es pot concloure que:

1. La Universitat de València és una institució que s'origina i es desenvolupa amb un important arrelament social i compromesa amb valors socials i culturals, segons indiquen els seus propis estatuts.
2. La majoria (12) de les 15 universitats considerades en aquest document atorguen grau d'Honoris Causa per mèrits extraacadèmics i 10 esmenten explícitament els de caràcter social, cultural, artístic i/o humanístic.
3. La Universitat de València és l'única que es cenyeix als mèrits acadèmics o personals plantejats en el Real Decreto 99/2011 de 28 de gener, que regula els ensenyaments oficials de doctorat.
4. S'han presentat un total de 42 exemples d'Honoris Causa concedits en l'actual període democràtic, dels quals han estat retirats només 3. Es coneix alguna controvèrsia pública en altres 3 casos que s'han mantingut.

5. La votació en majoria absoluta és la fórmula més freqüent i el Consell de Govern sol ser l'òrgan que acostuma a acordar el nomenament. Sovint no s'especifica si són membres totals o presents
6. En alguns casos de posterior retirada o controvertits públicament, s'han donat votacions prèvies per majoria absoluta qualificada.

En general, es pot concloure que resulta del tot pertinent dur avant en la Universitat de València la proposta d'ampliar a mèrits extraacadèmics els que s'haurien de considerar per al nomenament de Doctors Honoris causa. Una fórmula indicada podria ser la de "mèrits culturals i socials". Per altra banda, la forma de votació més pertinent per aprovar la concessió de la màxima distinció honorífica de la universitat seria la votació en majoria absoluta.

Normatives consultades o, en el seu cas, webs

- Reglament de símbols, distincions honorífiques i precedències de la Universitat d'Alacant (2003)
<https://web.ua.es/es/protocolo/documentos/normativa-doc/normativa/reglamento-de-simbolos-distinciones-honorificas-y-precedencias-de-la-ua.pdf>
- Reglamento para la concesión del título de doctor honoris causa por la Universidad Autónoma de Madrid (2014)
<https://www.uam.es/UAM/documento/1446750106349/Reglamento%20Doctor%20Honoris%20Causa.pdf?blobheader=application/pdf>
- Normativa de nomenament d'Honoris Causa per la Universitat Autònoma de Barcelona (2004)
http://www.uab.cat/iDocument/346/26/Normativa_Nomenament_Honoris_Causa_UAB.pdf
- Normativa sobre procediment de nomenament de Doctors i Doctores Honoris Causa. Universitat Jaume I (2000)
<https://www.uji.es/institucional/normativa/propia/honoris/>
- Normativa para la concesión de Honoris Causa en la Universidad de Salamanca (2011)
http://usal.es/files/Normativa_doctorado_Honoris_Causa.pdf
- Reglamento de actos solemnes, honores y protocolo EHU (2015)
https://www.upo.es/upo_opencms/export/sites/upo/Galerias/Descargas/norm_UPO/dochonoriscausa.pdf
- Reglament de símbols, honors i protocol. Universitat de Barcelona (2018)

https://www.ub.edu/web/ub/galeries/documents/sites/transparencia/organs_govern/consell_govern/Acords/consell_20180608/2018_04_Annex_22.pdf

- Reglamento de ceremonias y honores de la Universidad Complutense de Madrid (2005)

<https://bouc.ucm.es/pdf/313.pdf>

- Reglamento de concesión de doutoramentos Honoris Causa. Universidade de Santiago de Compostela (2006)

<http://www.usc.es/estaticos/normativa/pdf/reghonoris.pdf>

- Reglamento de la Universidad de Sevilla sobre la concesión de Honoris Causa (2003)

<http://servicio.us.es/secgral/sites/default/files/Reglamento%20sobre%20Concesion%20de%20Doctorado%20Honoris%20Causa.pdf>

- Reglament d'honors i distincions de la Universitat Miguel Hernández (modificació 2019)

<https://protocolo.umh.es/files/2019/10/RS-0300-19-Not.-acu.-mod.-Relamento-honores-y-distinciones-UMH.pdf>

- Reglamento Honoris Causa Universidad de Zaragoza (2014)

https://zaguan.unizar.es/record/30555/files/norma_NombramientoHonorisCausa_2014_original.pdf

- Reglament d'honors i distintions de la Universitat Politècnica de València (2015)

https://riunet.upv.es/bitstream/handle/10251/52496/32_%20Reglament%20d%20BFHonoris%20i%20Distincions%20de%20la%20Universitat%20Polit%C3%A8cnica%20de%20Val%C3%A8ncia%20_BOUPV%2088.pdf?sequence=6&isAllowed=y

- Texto consolidado Estatutos de la Universidad de Sevilla

<http://servicio.us.es/secgral/sites/default/files/Estatuto%20de%20la%20Universidad%20de%20Sevilla.pdf>

- Web protocol Honoris Causa Universidad Carlos III

<https://www.uc3m.es/conocenos/honoris-causa>